

VOORAF

DICK DE JONG

Wat is onze streek toch verschrikkelijk mooi. Halverwege deze maand reed ik op een zonnige zaterdag vanuit Giessendam door ons hele werkgebied. Ik had wat 'boodschappen' te doen in Noordeloos, Schoonhoven en Haastrecht. Een paar dagen daarvoor moest ik in Leerdam zijn. Ook al op zo'n stralende dag. Inmiddels is duidelijk dat Oostenrijk zijn grenzen voor de toeristen weer gaat openstellen. Voor mij betekent dit dat mijn geplande rondreis Duitsland-Oostenrijk kan doorgaan. Tijdens mijn toer door onze streek heb ik me meerdere keren afgevraagd waarom ik nu zo nodig naar de bergen moet. Hier is het ook zo mooi. Inmiddels is me duidelijk waarom ik die ruim 3.000 km ga rijden: dan blijft het hier wat rustig en ga ik na thuiskomst nog meer ons eigen land waarderen.

Lakenvelders, groot en klein.

REACTIES

DICK DE JONG

De vorige nieuwsbrief was aanleiding voor diverse reacties. Die komen er meer en veelal in positieve zin. Bijvoorbeeld als een lezer iets herkent van wat wordt beschreven. Uiteraard zijn we daar blij mee en we vinden het fijn dat er zo wordt meegeleefd.

GROENTEN IN PLASTIC

Op printversie 40 van mei 2020 reageert een lezer over de opmerking dat alle groenten e.d. in plastic worden verpakt. Hij had daarover naar aanleiding van een geheel in plastic gevangen komkommer in de plaatselijke supermarkt een opmerking gemaakt. De eigenaar van die winkel reageerde dat als een komkommer slechts in zijn natuurlijk velletje zou zitten deze veel eerder onverkoopbaar zou zijn dan in een plastic huls. Logisch, maar of we met zo'n economisch ar-

gument als consument genoeg moeten nemen, is maar de vraag. Zo'n komkommer verpakken om deze langer goed te houden is een logisch argument. Maar verpak dat ding dan in een omhulsel dat gemakkelijk door de natuur weer wordt afgebroken. Misschien gebeurt dat wel. Maar zet dat dan in een tekst op het stuk plastic dat het is verpakt in een omhulsel waarvan de kans bestaat dat deze op natuurlijke wijze weer verdwijnt en niet deel gaat worden van de plastic soep, die onze wereld bedreigt. Dat werkt ook nog verkoop bevorderend, zodat de meerkosten van het aanbrengen van dat stukje tekst

al snel worden terugverdiend. Ook is het heel goed voor ons geweten. Dus in afbreekbaar plastic wat moet en gewoon alle groenten en fruit in een ouderwetse bruine buil. Overigens is buil in dit geval een bijzonder en een ouderwets woord. Als je in een woordenboek kijkt dan is een buil voor-

al (en in sommige woordenboeken alleen maar) een zwelling. Van een buil als zak rept bijna geen enkel woordenboek. Het woord buil in deze betekenis komt van (geld)buidel. Of er ook een verband is met zwelling blijkt nergens uit. Misschien wel, als de geldbuidel goed gevuld is.

DUIVEN

Het beschreven elkaar lief vindende paartje tortelduiven zijn overigens vaste gasten in mijn tuin. Er zijn zelfs twee paartjes en ook nog een stelletje houtduiven. Jaren terug kocht ik voor een euro een antiek uitziend vogelbad. Vierkant en van beton. In een hoek boorde ik een gat en sindsdien staat dat ding op een muurtje bij de achterdeur en doet dienst als voederbak voor vogels. Elke morgen zit er een paartje tortels op een hek de keuken in te loeren waar hun voer blijft. Elke avond komt dat andere stelletje met hetzelfde doel: eten. En tussendoor komen de houtduiven iets meesnoepen. Met regelmaat zie ik een van die houtduiven ondersteboven in mijn krentenboomje hangen. Op die manier kunnen ze beter bij de vruchten, waar ze verzot op zijn. Net als de merels, waarvan er een elke avond op de schoorsteen van de burens zo heerlijk zit te zingen.

Houtduif, zo genoemd omdat deze vogel vaak voorkomt in 'het hout', bomen met onderstaande struiken.

Kooi met twee lachduiven. De naam van deze vogel is ontleend aan hun op lachen lijkende roep.

Liefhebbende tortels. Waarom een jong stelletje tortelduifjes wordt genoemd, blijkt duidelijk uit de foto.

COLUMN

HENK BOVEKERK SR

Mijn auto

Nooit geweten! In mijn kleuterjaren kwam ik dikwijls in een boerderij, in oorsprong van het type hallenhuis, gedateerd uit 'het derde kwart van de negentiende eeuw'. De hofstede - een rijksmonument - staat er nog altijd. De koeien stonden 's winters in een lange rij onder de lage zoldering. Deze burens woonden enkele honderden meters van ons boerderijtje. Ik was er kind aan huis, te klein om in het laatst van de oorlogsjaren geheimen te verklappen. Ik luisterde er naar de koffiemolen, de geheime radio, ergens op de hooizolder verborgen. De grote boerenzoons speelden met mij. Op een Sinterklaasochtend kreeg ik er een grote houten vrachtauto waar mijn klompje velen malen op kon. 'Houthandel' stond er op de zijkant van de laadbak. Wat was ik er blij mee! De wagen pronkt nog altijd op de kast in onze slaapkamer. Kinderen en kleinkinderen mochten alleen maar naar dit museumstuk kijken en er niet mee spelen.

BOERDERIJEN IN DE KRIMPENERWAARD

INLEIDING

In het februari-nummer is gestart met 'het verhaal', zoals het in 1969 verscheen in het boek De Krimpenerwaard van Catharina L. van Groningen. Hier een vervolg.

HALLENHUIS

Het voorhuis van het gewone hallenhuistype op rechthoekige plattegrond omvat doorgaans 2 à 2,5 gebintvakken en vormt het hele gedeelte vóór de brandmuur. In de simpelste vorm bestaat het uit een grote middenkamer en smalle vertrekken in de zijbeuken onder de schuine van het dak, waarvan er één is onderkelderd.

De inwendige indeling laat zich van de voorgevel aflezen: de direct van buitenaf toegankelijke middenkamer heeft een voordeur en een groot venster of twee kleinere, de kamers van de zijbeuken elk één venster.

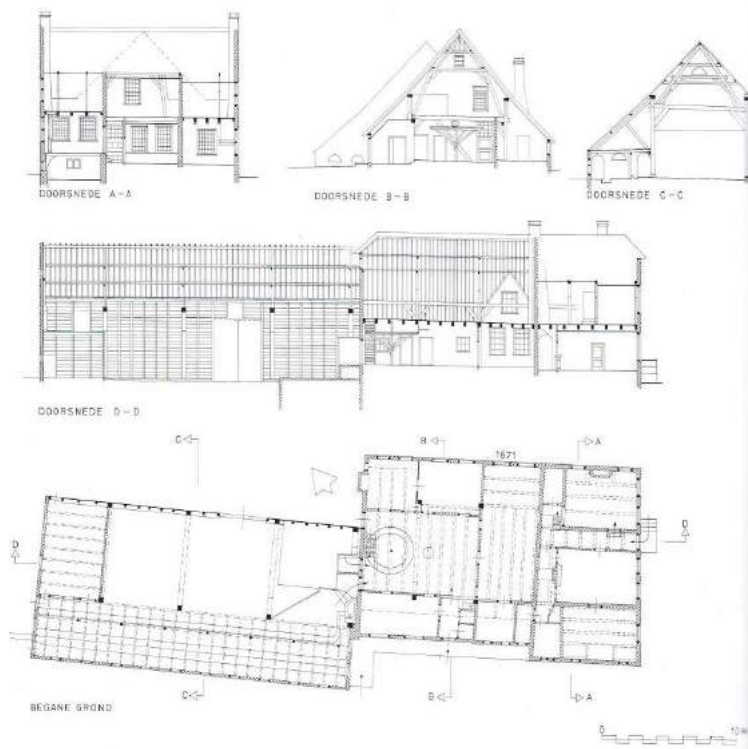
De rechts getekende boerderij werd midden 17e eeuw gebouwd en bestond toen uit een naar twee kanten uitgebouwd, driebeukig voorhuis, een achterhuis met een keuken en een stal. In 1671 is aan de rechterkant een kapel met rijk versierde zijtopgevel aangebracht. In de 18^e eeuw is achter de boerderij een tweebeukige schuur aangebouwd. De oorspronkelijke stal werd in gebruik genomen bij het achterhuis.

Rond 1800 heeft er een grote verbouwing plaats gevonden: in het bedrijfs gedeelte werd de scheiding tussen midden- en zijbeuken 'versteend'. Het achterhuis werd opnieuw ingericht. Mogelijk in verband met een dubbele bewoning. De wanden van de kamer werden betegeld en de oude schouw vervangen door een nieuw, smaller exemplaar. De keukenfunctie verschoof naar achteren en kreeg een plaats in een van de zijbeuken van de voormalige stal. Op de voormalige deel kwam de karnmolen. De spanten van voorhuis en bedrijfs gedeelte werden vernieuwd, evenals de kozijnen van het voorhuis. Een volgende ingrijpende verbouwing vond plaats tijdens de restauratie van de boerderij in 1939. Het voorhuis werd opnieuw ingedeeld: van de voorkamer werd een gang afgescheiden die met een hoek van 90° voor de brandmuur langs liep, waardoor de middenkamer aanmerkelijk werd verkleind. De kelder kreeg een nieuwe balklaag en het hele huis werd van (oude) tegels voorzien. De 19^e eeuwse kozijnen werden 'teruggerestaureerd' naar een 17^e eeuwse model. In de tweebeukige schuur kwam een kaaskelder met gemetselde pekelbakken. Zoals de meeste oude boerderijen heeft ook deze via diverse

verbouwingen het huidige uiterlijk verkregen. Uit de 17^e eeuw dateert de kern van het voorhuis, waar een restant van een korbeelstel en de balklaag met consoles van getuigen. In de 18^e eeuw is het gedeelte achter de brandmuur afgebroken en vervangen door de grote houten, tweebeukige schuur.

Bovenberg 70-72 Bergambacht

Bovenberg 54-56 Bergambacht

Hierin werden tevens opgenomen de keuken-kamer met schouw en oven (direct achter de brandmuur) en een karnhuis. De middenkamer in het voorhuis werd toen als kaaskamer gebruikt. Langs de brandmuur kwam een trap. Omstreeks 1870 zijn de gevels van het voorhuis vernieuwd, de keuken-kamer kreeg daarbij een topgevel. De grote schouw werd afgebroken en vervangen door een kleiner exemplaar met een polychroom tegeltableau. Nadien vonden kleinere aanpassingen plaats voor dubbele bewoning en vernieuwing van de stalindeling.

L-VORMIGE BOERDERIJ

Al in de late 16^e eeuw is de L-vormige boerderij in de Krimpenerwaard aanwezig. West Vlisterdijk 64 is in de voorgevel gedateerd: 1597. Het is een type dat tot in de 18^e eeuw werd gebouwd. De grootste verspreiding is in het zuiden en midden van het gebied, langs de Lekdijk in Ammerstol en Lekkerkerk, in de boerderijstrook Tussenlanen-Bovenberg en Benedenberg van Bergambacht, alsmede langs de oost- en westkant van de Vlist.

West Vlisterdijk 64 Vlist

Oost Vlisterdijk 5 Vlist

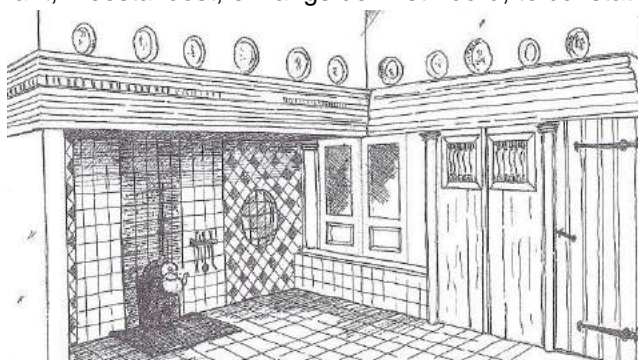
Dat zij elders in de Krimpenerwaard niet (meer) voorkomen heeft te maken met de vernieuwing in de boerderijbouw aldaar in de tweede helft van de 19^e eeuw. Ten behoeve van de sterk toegenomen zuivelproductie en de daarmee samenhangende kaasmakerij zijn daar de meeste oude boerderijen verbouwd of bouwde men op een oude plaats een nieuwe op een rechthoekige plattegrond met hoge zijmuren. Op de kadastrale minuten van de dorpen ziet men dat de L-vormige boerderijen in de hele waard voorkwamen.

Boerderij Bouwlust, Bovenbergsehuisweg 54, Bergambacht Aquarel van J. Verheul Dzn.

De normale L-vormige boerderij is, naar het zich laat aanzien, in bijna alle gevallen al bij de bouw ontstaan. Indien er sprake is van verschillende groeifasen is dat aan de buitenzijde te zien, aan sporen in het metselwerk. Zeer veel L-vormige boerderijen zijn echter in de 19^e eeuw hetzij van een pleisterlaag voorzien, hetzij van een nieuwe voorgevel, waarmee eventuele oudere bouwsporen aan het oog onttrokken zijn. De enige mogelijkheid om de twee verschillende fasen in het ontstaan dan nog waar te nemen ligt in de kap.

Afgezien van de uitgebouwde melkkelder/opkamer hebben de L-vormige boerderijen dezelfde indeling als die op een rechthoekige plattegrond. Ook hier stond in de middenkamer van het voorhuis de grote schouw, die bij de functiewijziging in de 19^e eeuw tot kaaskamer, in veel gevallen is verdwenen. Dat de uitbouw in de meeste gevallen van het erf afgekeerd zou zijn, zoals in de begeleidende tekst bij de aquarellen van Verheul gesteld wordt (Verheul, pagina 19), kon niet bevestigd worden in de Krimpenerwaard. Bij analyse van de situering blijkt geen voorkeur. Beide posities, aan het verharde erf en er vanaf gekeerd, komen voor. Wel is het zo dat er voor de situering van de kelders - ook bij de rechthoekige boerderij - een voorkeur voor de koele kant, meestal oost, en langs de Vlist noord, te constateren valt. Nogal wat opkamers hebben

Haard met bedstedenwand, zoals voorheen in De Koperen Knop.

een stookplaats, aan de buitenkant veelal herkenbaar aan de schoorsteen tegen de kopgevel. Dat houdt in dat deze kamer voor meer dan opslag- of slaapruijme alleen gebruikt werd. Bij een aantal boerderijen langs de Vlist ziet men dat de zijgevels vrijwel blind zijn, zoals Oost Vlisterdijk 5. Hier stond in de meeste gevallen de bedstedenwand tegenaan.

Naar het uiterlijk vertoont zich de L-vormige boerderij zeer uniform in de

Krimpenerwaard: de gevelbeëindiging van het hoofdblok is steeds met een wolfseind, de uitbouw eindigt aan de zijkant met een tuit of wolfseind. Uitzonderlijk is de beëindiging van de uitbouw met een schilddak. Bestudering van de kapconstructie doet vermoeden dat men in de 19^e eeuw de topgevel heeft verlaagd en de schilddakconstructie heeft aangebracht. Soms is er een verschil in nokhoogte in de twee bouwlichamen te onderscheiden.

Het uitgebouwde gedeelte bevat in de voorgevel doorgaans een of twee opkamervensters en een kelderluik, maar nooit een toegang. Toegangen tot kelders en opkamers van buitenaf zijn steeds in een latere bouwphase van de boerderij aangebracht.

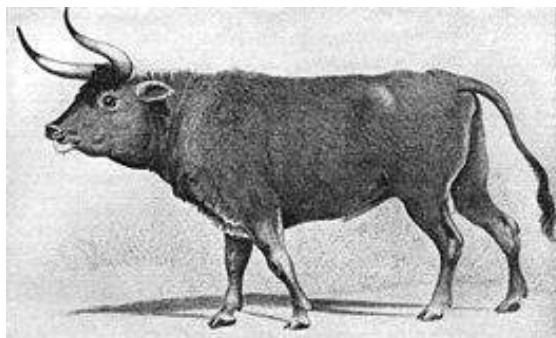
KOEIENRASSEN

INLEIDING

Eerder kondigden wij aan aandacht te gaan schenken aan de koeienrassen. In de vorige editie trof u al een inleiding aan. Nu het vervolg en dan beginnen we natuurlijk bij het begin, de oeros of oerrund. Deze 'Bos primigenius' is een uitgestorven rund, waarvan de tegenwoordige gedomesticeerde runderen stammen.

OEROS

Hoewel de tegenwoordige gedomesticeerde runderen ervan afstammen, was het oerrund een stuk groter. De schofthoogte van een oerosstier was waarschijnlijk tussen de 160 en 185 cm en die van de oeroskoe rond de 150 cm. Een volwassen stier woog tot 1.000 kg. Opvallend zijn de kleurverschillen tussen de stier en de koe. Koe en kalf waren roodbruin terwijl de stier zwartbruin tot zwart was, met een smalle lichte aalstreep over zijn

rug en een witte ring om kin en neus. De hoorns van de oeros waren karakteristiek voor deze soort en stonden naar voren gericht en naar binnen gekromd. Ze waren tot ongeveer 80 cm lang. De vorm van de hoorn kon variëren, zowel wat betreft lengte, dikte, mate van kromming als de stand ten opzichte van het voorhoofd. De uiers van de koe waren klein en nauwelijks zichtbaar.

LEEFGEBIED EN VOEDSEL

De oeros leefde ooit in bijna heel Europa met uitzondering van Ierland en het noorden van Scandinavië. Ook een groot deel van Azië en Afrika. Hij leefde waarschijnlijk vooral in en bij vochtige, moerasachtige gebieden: moerasbossen, rivierdalen, rivierdelta's en kwelders. Daarnaast kwam de oeros in Europa mogelijk ook voor in bossen op drogere gronden, maar dat lijkt meer de habitait van de wisent te zijn geweest.

Wisent

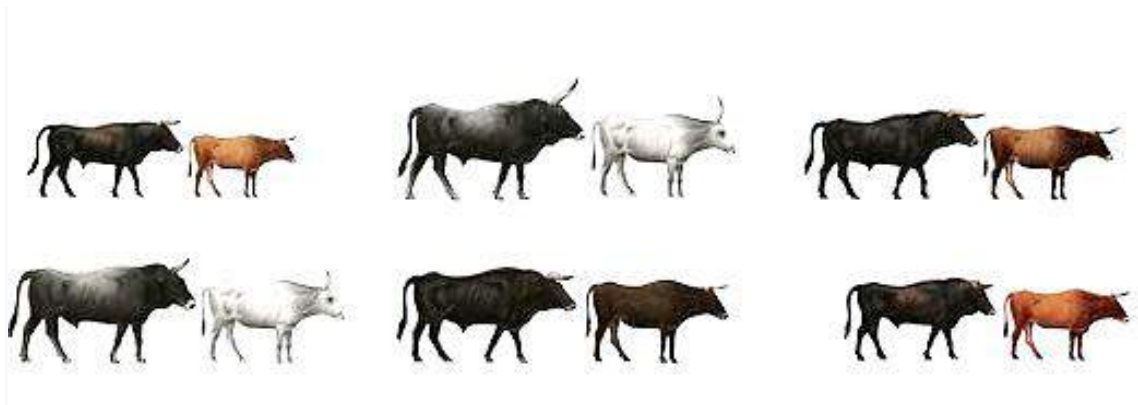
Leefgebied

De stieren leefden apart van de kudde met koeien en kalveren. Wanneer de paartijd aanbrak, trokken de stieren naar de kuddes toe om de koeien te dekken. De paartijd viel ongeveer in de nazomer en de jongen werden laat in de lente geboren.

De oeros at in voorjaar en zomer vooral kruiden en daarnaast bladeren van bomen en struiken. In de herfst bestond het dieet overwegend uit bladeren en boomvruchten (zoals eikels) en in de winter uit takjes en bast.

GESCHIEDENIS

De oeros leefde vanaf de tweede helft van het Pleistoceen in Europa en was afkomstig uit India. Het rund verscheen ongeveer 700.000 jaar geleden in Spanje. In Duitsland zijn de oudste fossielen 275.000 jaar oud. Zowel de Neanderthaler als de Europese vroeg moderne mens joegen in de prehistorie op dit dier. De moderne mens schilderde al 10.000-20.000 jaar geleden in grotten de jacht op de oeros (en andere dieren). Ook uit Egypte zijn jachten op het rund bekend van bijvoorbeeld farao Ramses II (1197-1165 v Chr). De Romeinen probeerden de dieren levend te vangen voor arenagevechten. In latere tijden werd er ook op de oeros gejaagd omdat hij een bedreiging zou zijn voor de landbouw. Men neemt aan dat dit de reden is dat de dieren zijn uitgestorven. In Europa verdween de oeros in de periode 1200–1400. In Lithouwen en Polen heeft de oeros nog het langst bestaan. Men gaat ervan uit dat de laatste oeros in 1627 is gestorven in een klein koninklijk jachtreservaat. In Noord-Nederland verdwenen de laatste oerosen in de 7e eeuw.

(wordt vervolgd).

KERSENTIJD

Het is weer de tijd van de kersen. En elk jaar weer kom je tot de ontdekking dat het minder wordt. Van de oude kersengarden is dit seizoen niet veel over, nu staan er tengere, goed ingepakte boompjes. De kersenteelt heeft te maken met een flink aantal vijanden. Daarom moet je kersen altijd redden.

Ooit was er een tijd dat bij vrijwel elke boerderij een kersenboom te vinden was. Voor eigen gebruik. De soort was afhankelijk van de kennis en de smaak van de boer. Dit ging over. Nu zie je solitaire kersenvormen steeds minder. Logisch want de kersenteelt vergt nogal wat tijd en energie. En overal liggen er vijanden op de loer.

Zo ongeveer ter hoogte van de biblebelt worden weer kramen, karren en hutten geopend waar kersen worden verkocht. Het seizoen is begonnen. Streekgenoten en dagjesmensen hopen hun garden van weleer te bezoeken, met hoge bomen en rammelende blikken tegen de spreuwen. Ze zullen die nog nauwelijks treffen. De boompjes zijn tenger geworden en de garden ingepakt alsof het imkers zijn. Dat moet, weten de boeren: een kers moet altijd worden gered.

De oude kersenboomgaard. Grote, oude bomen tot wel vijf verdiepingen hoog. Tussen de takken plukkers op nog langere houten ladders – leren –, door normale stervelingen niet te verplaatsen. Boven het bladerdek steekt een toren uit waaraan touwen zijn gespannen. In die toren staan jongens en meisjes uit het dorp die aan de touwen kunnen trekken als de spreuwen komen. Ze laten de blikjes aan het andere eind rammelen en verjagen zo de vogels. Houtje-touwtje, letterlijk, maar veel beter dan de vroegere technieken: rondlopen met ratels, brommers zonder uitlaat en gaskanonnen. Onder de bomen is ruimte voor vee. Maar wie de koeien in het oogstseizoen niet elders liet grazen, riskeerde dat Bertha 38 zich als ze jeuk had aan de ladder kwam schuren en de plukker naar beneden viel.

Eeuwen waren de bomen hoog, nu niet meer. De leren zijn onhandig, het plukken is ingewikkeld. Toen ook nog de lonen omhooggingen, leken de Nederlandse kersen het definitief te gaan verliezen. Toen werd laagstambom bedacht. De kersen werden geënt op stammen die lang zo groot niet werden, waardoor de plukkers toe kunnen met trapjes van hooguit een sport of vijf, in plaats van vijftig. Een stuk makkelijker.

De hoofdbrekens voor telers waren daarmee niet opgelost. De lage boompjes zijn vatbaarder voor vorst in het voorjaar, waartegen warme lucht moeten worden geblazen of vuurtjes gestookt. Hagel is een gevaar. Ook regen. Lage bomen waaien minder snel droog. Wat water bij het steeltje of een druppel aan de onderkant kan de vruchten al laten barsten. De teler lost dat op met knippen. Droogte is natuurlijk ook niet goed, dus kregen de bomen bewateringssystemen. Als dat mag, want in droge gebieden zijn die niet toegestaan. En dan is er nog een fruitvliegje, die veel schade kan aanrichten in de garden.

Speciaal gaas en gif helpt, maar de vlieg maakt de biologische kersenteelt in Nederland nagenoeg onmogelijk. Eraan verdienen is moeilijk. Ook het coronavirus leidt tot problemen. Die mooie hoogstambomen zijn al lang niet meer rendabel, ze staan er vooral nog voor de toeristen. Bussen vol Chinezen kwamen vorig jaar nog kijken en vertrokken met kilo's kersen, buiten groothandelaars en supermarkten om. Die komen dit jaar ook niet meer. Welbeschouwd is het niet raar dat de moderne kersenboompjes zo klein, vertroeteld en stevig ingepakt zijn. Een kers moet altijd, echt altijd worden gered.

Met dank aan Bastiaan Nagtegaal: NRC 7 juni 2020.

Lakerveld
ingenieurs- & architectuurbureau

herbestemming, restauratie, renovatie & nieuwbouw

Noordzide 15 • 4225 PG Noordeloos • T 0183 96280 • info@lakerveld-noordeloos.nl
K.v.a. - Inschrijving 200721 • Rabobank 31 1704 572 • BAN NL33 RABO0301 0543 72 • BIC RABO NL33

WWW.LAKERVELD-NOORDELOOS.NL

Herbestemming Maria Johanna Hoeve Noordeloos

KOOL & VAN DEN TOREN
- deskundig
- vertrouwd
- persoonlijk

Dé makelaardij van de Alblasserwaard

Doerpestraat 65a 2969 AD Oud-Alblas • 0184-691566 • info@koolvandentoren.nl

WWW.KOOLVANDENTOREN.NL

VOOR AL UW VRAGEN OVER
BOERDERIJEN EN ANDERE
LANDELIJKE BEBOUWING
BENT U VAN HARTE WELKOM

BOERDERIJ & ERF
alblasserwaard - krimpenerwaard - vijfheerenlanden

secretariaat: Sluis 57
2964 AT Groot-Amers
0184-661425 of 06-53759618
secretariaat@boerderijenerf.nl
www.boerderijenerf.nl

Nog net zijn de nokken van de boerderijen achter de dijk te zien...